

Megyesi Judit: Alkotó művészeti csoportok itthon

Bevezetés

A magyarországi közművelődés szakmai tevékenységének feltérképezése nem történhet meg az alkotó művészeti csoportok vagy a művészeti programok, események vizsgálata nélkül. Az, hogy pontosan kit tekintünk a közművelődés dimenziójában művésznek vagy mely közösséget definiáljuk alkotó művészeti csoportnak nehezen meghatározható. **Kacziány Ödön** festőművész szerint „*alkotó művész voltaképpen az, kinek van saját eszméje, gondolata, ötlete, érzése, hangulata, melyet az ő legsajátosabb egyéni, művészi nyelvén színekben, formában megvalósít.*” (Kacziány 1912:278). Az alkotó művészeti csoportok értelmezését ezen megközelítésen keresztül vizsgálja a tanulmány, olyan közösségek esetében, ahol folyamatos csoportok művészeti tevékenysége. Az alkotó művészeti közösségek társadalmi jelentőségének bemutatását követően összefoglalja a 2011-es és 2015-ös kulturális statisztikai adatok másodelemzése alapján született, a vizsgált csoportokra vonatkozó mutatóinak elmúlt öt éves változásait. Az OSAP 1438. számú kulturális statisztika azokat a csoportokat tekinti **alkotó művelődési közösségeknek**, amelyek rendszeresen foglalkozásokat tartanak, állandó tagsággal és többnyire vezetővel rendelkeznek, az alkotási folyamat eredményét pedig közönség előtt is képesek bemutatni. Az alkotó művelődési formák közül a közművelődési tevékenységek adatairól szóló jelentés az alábbi változatokat tekinti **művészeti csoportoknak**:

- a színjátszó-, drámacsoport, vers- és prózamondó csoport
- a bábcsoport
- klasszikus- és moderntánccsoport, társastánccsoport
- képző- és iparművészeti csoport
- fotó-, film-, videocsoport
- kórus, énekkar
- könnyűzenei együttes
- komolyzenei együttes (szimfonikus, fúvós, kamara, egyéb)
- egyéb amatőr művészeti csoport. (EMMI 2015)

A statisztika, mint mérési módszer esetleges korlátaival együtt mutatja be a tanulmány a megállapításokat, felismerve, hogy a kulturális gazdaság, sokszínűség teljességében nem mérhető

- hiszen értelmezési keretét meghatározza többek között az adatlap felépítése, a kérdés feltevése vagy annak szerkesztési módja -, de annak egyes elemei igen, az adatelemzés segítségével elkészíthető leíró vizsgálat. (Fábián - Tóth 2013:103)

Az alkotó művészeti csoportok jelentősége

Alkotó művészeti csoportokhoz tartozni, alkotó művészeti tevékenységet folytatni, túl a személyes örömforráson betekintést és részvételt jelent a köz(össégi)művelődésbe és az egész életen át tartó tanulás folyamatába. Ennek jelentőségét több, a hazai művelődés irányát meghatározó dokumentum is deklarálta. Már az **1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről** a közművelődési szakmai szolgáltatás egyik kiemelt feladatának tekinti a területi szintű **amatőr művészeti**, népművészeti, hagyományőrző tevékenységek megőrzését és fejlesztését, továbbá a népi iparművészet, a közösségfejlesztés, az anyanyelvápolás és a kulturális turizmus szakmai támogatását. A jogszabályban foglaltak szerint az amatőr művészeti csoportok részei a kultúráörökség egészének, forrásai hagyományainknak, múltunknak és jelenünknek. (1997. évi CXL. törvény:1,41)

Az Oktatási és Kulturális Minisztérium (OKM) Közművelődési Főosztálya által 2007-ben összeállított **Közművelődési Stratégia** is kiemelte a közművelődés gyakorta jellemző formái közül az önkifejezés, a kreativitás és a néphagyomány kultúráját és döntő szerepet jelölt meg számára. A stratégia kilenc évvel ezelőtti megállapításai szerint a 2000-es évekre nem csak nőtt az amatőr művészek száma, de a művészeti csoportok tevékenységi köre is szélesebb spektrumon mozgott az előző időszakokhoz képest. A stratégiai dokumentum megállapította, hogy a művészeteket, a népművészet- és a hagyományápolást végző polgárok állandó létszámmal vannak jelen a hazai közművelődésben, az értékek megőrzése, ápolása mellett, a nemzettudat elmélyülésében és az új értékek megteremtésében is szerepük van. (OKM Közművelődési Főosztály 2007:9) Az alkotó művészeti csoportok jelentőségének vizsgálatakor fel kell ismernünk, hogy a közművelődés egy tevékenységrendszer, amelynek ön- és társadalomfejlesztő szerepe is van és célja a kultúrákövetítés, felnőttoktatás és művelődésszervezés segítségével az életminőség javítása, olyan módon, hogy a művelődési közvetítő rendszer segítségével sokszor az állampolgárok művelik önmagukat egy aktív, **alkotó** és **közösségi** tartalmú folyamat során. (NEFMI Kultúráért Felelős Államtitkársága 2012:15-17).Az **Emberi Erőforrások Minisztériuma** (EMMI) az alkotó művészeti csoportok támogatásának szerepét az egész életen át tartó tanulás stratégiájában jelenítette meg. A 2014-2020 közötti időszakra vonatkozó, az egész életen át tartó tanulás szakpolitikájának keretstratégiáját megfogalmazó dokumentum ráerősít a 1997. évi CXL. törvény által meghatározott feladatokra (*önkormányzatok esetén*: az öntevékeny csoportok támogatására, az település környezeti, szellemi, művészeti értékeinek, hagyományainak feltárására, a helyi művelődési szokások gondozására és gazdagításra, az egyetemes, a nemzeti, a nemzetiségi és más kisebbségi kultúra értékeinek megismertetésre, valamint az amatőr alkotó, művelődő közösségek tevékenységének támogatására; *közművelődési szakmai szolgáltatásnál*: az amatőr művészeti tevékenységek fejlesztésére és megőrzésére, a szakmai támogatásra), illetve a közösségépítésre, a társadalmi aktivitás fokozására is bátorítja a szakmát. Kiemeli az egymástól való informális és intergenerációs tanulás szerepét, amelynek része az amatőr művészeti programok kialakítása és elterjesztése is. Hangsúlyt fektet az esélyteremtés javítására, a társadalmi együttélés erősítése, a jó gyakorlatok adaptálásra és a szemléletformálást célzó új programok kidolgozására (EMMI 2014:48-65), amelyben az alkotó művészeti csoportoknak is szerepet szán.

Az alkotó művészeti közösségek nem csak „*az alkotó művészeti csoportok, az amatőr művészeti csoportok és a szakkörök, műhelyek egy része*” (NEFMI Kultúráért Felelős Államtitkársága 2012:28), de stratégiai jelentőségünk mellett társadalmi és egyéni művelődési színterek is: általuk valósulhat meg a felnőttnevelés, különösen a közművelődés kompenzáló funkciója, vagyis, hogy feloldja a termelőtevékenység és a személyiség képességei, alkotó vágya közötti diszharmóniát. Az alkotás, a művészet eszközeivel olyan tevékenységeket kereshet a felnőtt „tanuló”, amelyben kifejtheti és fejlesztheti saját képességeit, továbbá kielégíti kíváncsiságát és érdeklődését a reprodukív vagy a produktív művészkedés területén. (Durkó 1999:64) A fentiekén túl a alkotó művelődési közösségeknek jelentős szerepük van a fiatalok szocializációs funkciózavarok felnőttkorban történő kompenzálásában is, a szociális és életviteli kompetenciák fejlesztésében, illetve a munkához, tanuláshoz, közösségekhez való pozitív viszonyulás önmagunkban történő kialakításában is. Sokszor egy-egy önszerveződő, alkotó közösség, művészeti, hagyományörző csoport mentálhigiénés szerepe jelentősebb, mint maga az alapfeladat vagy formális teljesítmény, produkció, amit megalkot. (Farkas 2010:68). Tehát az alkotó művelődési közösségek, így a művészeti csoportok is kultúrateremtő és -fenntartó szerepük mellett, hatással vannak az egyének személyiségfejlődésére, önismeretére és társadalmi szerepére, részvételére.

Hazai statisztikai mutatók az alkotó művészeti csoportokról

A közművelődés gyakorlati terepeként az alkotó művészeti csoportok a rendszeres művelődési formák közé sorolhatók. Tekintettel az alkotó művészeti közösségek jelentős társadalmi, közművelődési és egyéni felnőttnevelési szerepére, tanulmányunk további részében a nevezett csoportok hazai statisztikai mutatóit, eredményességét szeretnénk feltárni, összehasonlítani.

A témával kapcsolatosan előzetesen **három hipotézist** fogalmazunk meg:

1. A művészeti csoportok sikeres működéséhez az alkotói tevékenységek mellett menedzseri feladatok is megjelennek, amelyhez elsősorban szervezői, koordináló, vezetői, akár monotonitást tűrő kompetenciákkal rendelkező szakmai munkatársra is szükség lehet. Egy ilyen szakember jelenléte hozzájárul a közösség szakmai sikereihez. Feltételezzük, hogy **a főállású, szakmai munkát végző munkavállalók száma befolyásolja az alkotó művelődési közösségek és alkotó művészeti csoportok számát**. Több főállású munkatárs több közösséget generál.
2. **Az alkotó művelődési közösségek és az alkotó művészeti csoportok hatására több művészeti program valósul meg**. Az alkotó csoportok tevékenységükkel programokat generálnak.
3. A **vizsgált csoportok taglétszámai hatással vannak a közművelődési intézmények látogatóinak számára** is. A művészeti közösségek aktívabban megjelennek az intézmény által szervezett programokban, indikálják a látogatószámot, sok esetben az intézmények törzsközönségét is jelentik.

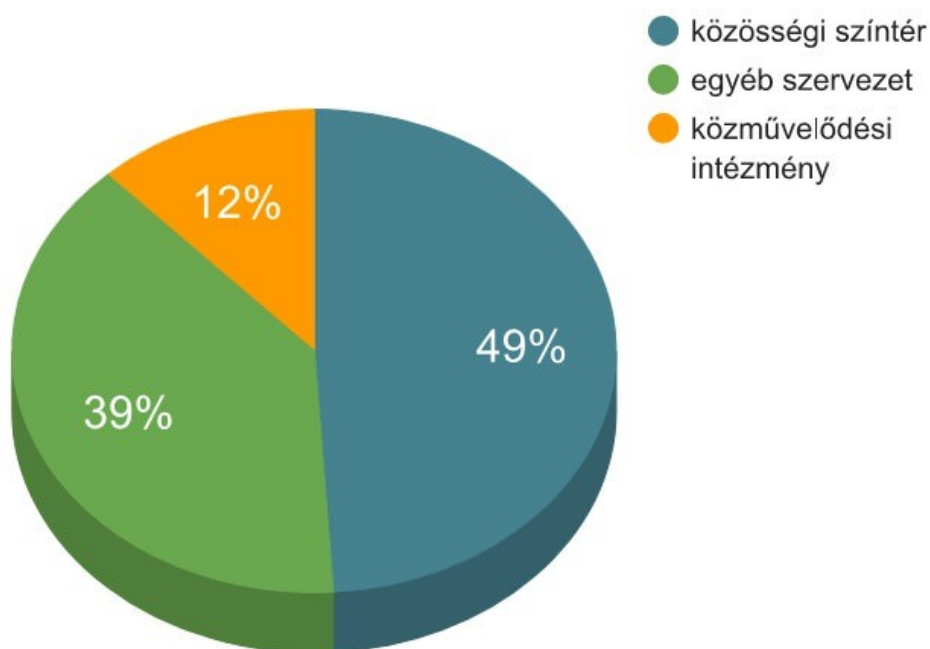
A **Nemzeti Művelődési Intézet** alapító okiratában megjelölt feladatai között szerepelteti a közművelődési ágazati statisztikai adatszolgáltatás adatainak összegyűjtését, rögzítését, értékelését. Az OSAP 1438. számú jelentés elkészítése a 288/2009. (XII.15.) Kormányrendelet alapján kötelező valamennyi alaptevékenységként közművelődési tevékenységet folytató szervnek, szervezetnek, társaságnak vagy vállalkozásnak. (288/2009. (XII.15.) Korm. rendelet 2009:101)

Az alkotó művészeti csoportok tevékenységi, eredményességi mutatóit az elmúlt öt év (2011-2015) tekintetében vizsgáljuk meg. Az eredmények összehasonlításához hozzátartozik az a tény, hogy míg 2011-ben 2.989 db jelentéstétel érkezett, addig 2015-ben a Nemzeti Művelődési Intézet **5.599 szervezet** (+87,32%) **OSAP adatlapjából** készítette el a hazai közművelődés állapotát felmérő országos kimutatást. Ez az emelkedés egyrészt a Nemzeti Művelődési Intézet szakmai-módszertani munkájának köszönhető, amelynek keretében a szakemberek a korábbinál jóval nagyobb mértékben segítették az adatszolgáltatókat. A növekedés másik oka pedig az, hogy az Intézet által szervezett III. Közfoglalkoztatási Programban csak azok a szervezetek vehettek részt, amelyek statisztikát küldtek be. Itt kell elsősorban megjegyezni, hogy az **adatgyűjtésben bekövetkezett minőségi és mennyiségi módszertani változásnak** köszönhetően, a 2015-ös évek adatai csak ennek figyelembe vételével hasonlíthatóak össze a korábbi évek adatsoraival.

A **Szín Közösségi Művelődés** folyóiratösszefoglalója szerint az ország minden településéről érkezett be adatszolgáltatás, azon közművelődési tevékenységet ellátó szervezetek közül, akik válaszaikkal hozzájárultak a statisztikai felméréshez: 49% közösségi szintér, 12% közművelődési intézmény, és 39% egyéb szervezet (pl. közösségi szintert nem fenntartó civil szervezet) volt. (Dudás – Juhász 2016:4-6)

1. ábra: Adatszolgáltatók működési formája (%)

(Forrás: OSAP 1438 adatok alapján saját szerkesztés)

A közösségek és a munkatársak számadatai közötti kapcsolatok

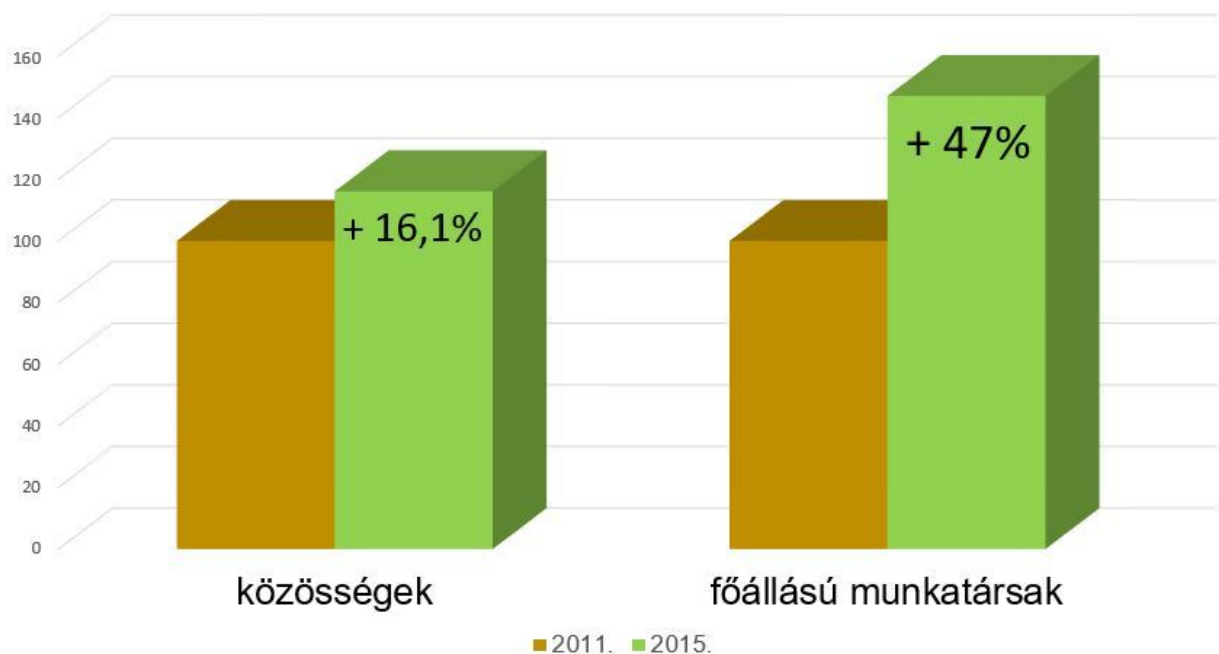
2011 óta a művelődési közösségek száma 16,1 %-kal emelkedett. Míg öt évvel ezelőtt 13.934 **csoport** végzett alkotó művelődési tevékenységet, 2015-re ez a szám 2.243 közösséggel nőtt a statisztikai adatszolgáltatás szerint. Tavaly ezek a csoportok dominánsan (56,54%-kal) az **alkotó**

művészetek területén (színjátszó-, drámacsoport, vers- és prózamondó csoport, bábcsoport, klasszikus- és moderntánccsoport, társastánc, képző- és iparművészeti csoport, fotó-, film-, videó csoport, kórus, énekkar, könnyűzenei együttes, komolyzenei együttes és egyéb amatőr művészeti csoport) voltak jelen, de meghatározóak voltak az előadó népművészeti (33,9%) és tárgyalgó népművészeti csoportok (9,56%) is.

Változott a **főállású, szakmai tevékenységet végző munkatársak** foglalkoztatása is: öt év alatt a munkatársak száma 47%-kal nőtt, 3.127 főről 4.597 foglalkoztatottra. A munkatársak végzettségére vonatkozó adatok vegyesek: jellemzően felsőfokú és középfokú végzettséggel rendelkező közművelődési szakemberek vagy azok segítői.

2. ábra: Változások a főállású munkatársak és az alkotó művelődési közösségek aránya között (%)

(Forrás: OSAP 1438 adatok alapján saját szerkesztés)

Az a feltételezés, amely szerint összefüggés van a szakmai tevékenységet folytató főállású munkatársak számának növekedése (+47%), illetve a csoportok számának emelkedése (+16,1%) között: nem kimutatható. A munkavállalói létszámok emelkedése közel másfélszerese a 2011-es adatoknak, a közösségek száma viszont alig 1/5-ével emelkedett a magas jelentéssel (+87,32%) együtt is. A szakmai munkatársi létszám emelkedésével viszont több munkatárs jut a közösségekre, mintegy 27%-kal. Vélelmezhető, hogy ennek eredményeképpen a főállású szakember egy-egy alkotó művelődési közösségre, így egyes művészeti csoportokra **nagyobb figyelmet tud fordítani**, a csoportnak **nagyobb szakmai támogatást tud biztosítani**. Ez a fajta segítség pedig hozzájárul az alkotó művészeti munka eredményességhez és javítja annak működési körülményeit.

Kapcsolat a művészeti események és a csoportok között

Az OSAP jelentések alapján tavaly összesen 54.880, olyan közművelődési program valósult meg, amely a **művészeti események** közé volt sorolható. Ezek a művészeti programok a teljes, éves programpaletta 30,59%-át tették ki. Megállapítható, hogy a 2011-es adatokhoz képest jelentős mértékben emelkedett az alkotó tevékenységhez kapcsolódó programok száma (+82,57%). Ez a statisztikai adat az előző megállapításokhoz hasonlóan, részben a jelentéstételek számának emelkedésével is magyarázható. Jelentős a programok számának emelkedése az alkotó művelődési közösségek mennyiségi mutatójának növekedéséhez képest. Kimutatható az is, hogy **az egy csoportra jutó művészeti programok száma jelentősen** (+42,65%-kal) **emelkedett**: míg 2011-ben éves szinten átlagosan 7,7, úgy 2015-ben 11,09 esemény jutott egy-egy közösségre.

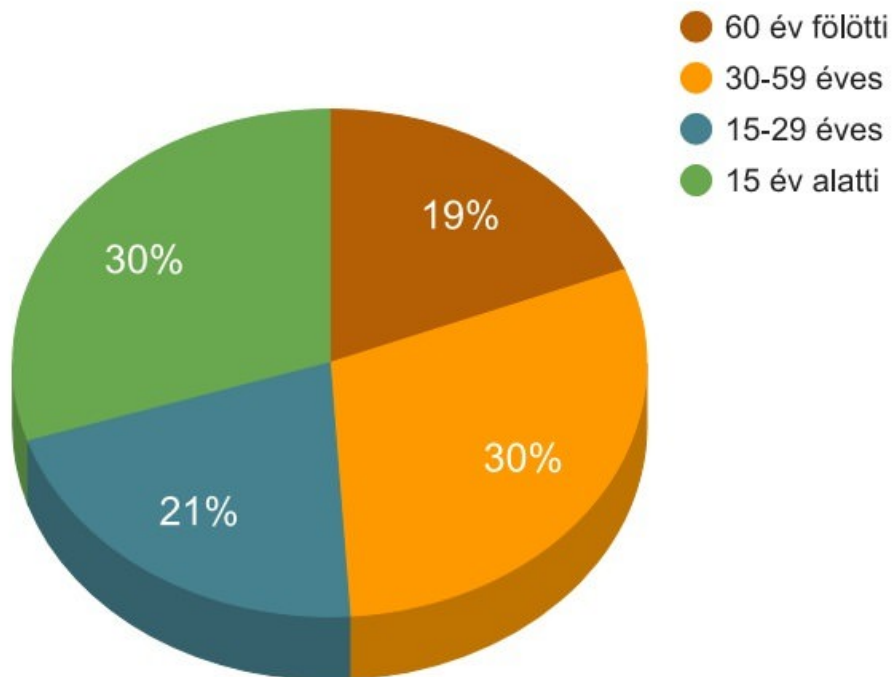
Bár egyértelmű relevancia nincs a csoportok és a programok között, az összefüggés irányát nem lehet megmondani – hiszen alkotó közösségek nélkül is lehet művészeti program és fordítva, – a közösségek számának növekedése nagyobb a művészethez kapcsolódó közösségi részvételt, aktivitást és kölcsönhatást feltételez, ami indikátora lehetett a programok születésének.

Taglétszám és látogatói létszám

A vizsgált csoportok **taglétszáma** az elmúlt öt évben több mint 4.500 fővel (1,2%-kal) **csökkent**, 2015-ben 361.069 személy volt tagja valamilyen alkotó művelődési közösségnek, közülük 229.181 fő alkotó művészeti csoportnak. A taglétszámok korosztályok szerinti megoszlása mindkét csoport esetén heterogén, legtöbbször, közel azonos arányban a középiskola előtti korcsoporthoz, illetve az aktív korú, 30 év feletti felnőtt lakossághoz tartoztak (~30-30%). Az alkotó művelődési közösségek és az alkotó művészeti csoportok korosztályok szerinti taglétszám megoszlásai között jelentős különbség nincs.

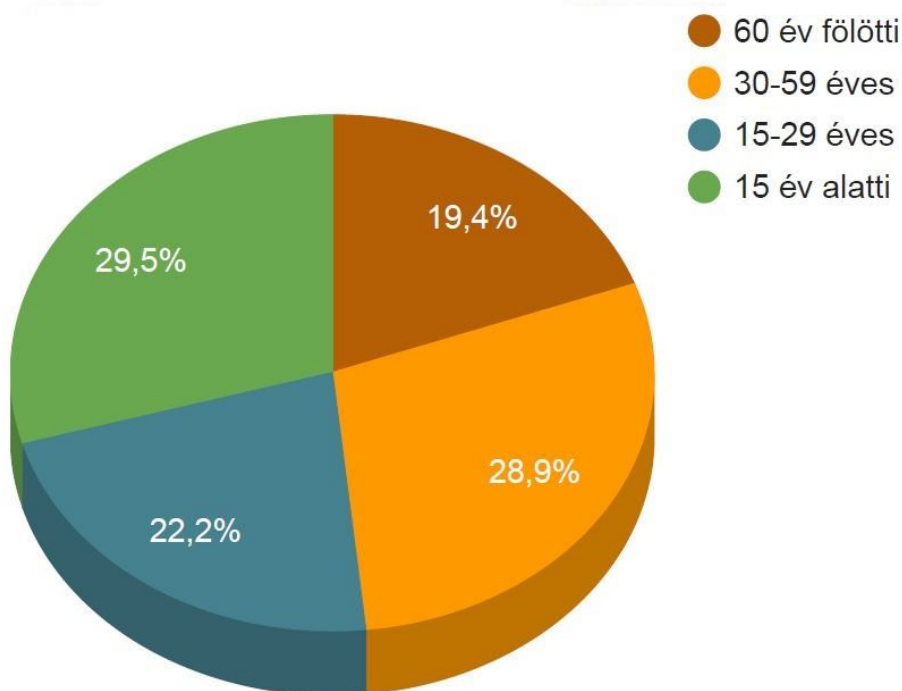
3. ábra: Alkotó művelődési közösségek taglétszámainak korosztályok szerinti megoszlása 2015.

(Forrás: OSAP 1438 adatok alapján saját szerkesztés)

4. ábra: Alkotó művészeti csoportok taglétszámainak korosztályok szerinti megoszlása 2015.

(Forrás: OSAP 1438 adatok alapján saját szerkesztés)

Az OSAP 1438-as jelentés szerint 2015-re a közművelődési intézmények összes látogatóinak száma (mintegy 23,16%-kal) 95,4 millió főről 73,3 millió főre csökkent, ugyanakkor **38%-kal nőtt a művészeti események látogatói létszáma**, 5,9 millió főről 8,2 millió érdeklődőre.

A művészeti eseményekre vonatkozó növekvő adat nem, az összes látogatói létszám viszont korrelál a csoporttagság százalékos arányban szerény, de létszámban jelentős csökkenésével. A taglétszám tehát hatással lehetett az összes látogatói létszám csökkenésére. Ugyanakkor a közösségek számának (+16,1%) és a korábban vizsgált főállású munkatársak létszámának (+47%) növekedésével magyarázható a művészeti események számának emelkedése. A szakmai létszámok emelésével egy munkatársra átlagosan 52,26%-kal kevesebb látogató jut öt év után, mint 2011-ben. A közművelődési szakember erre vonatkozó leterheltsége így részben optimálisabb lett, hozzátevé, hogy jelenleg egy munkatársra továbbra is közel 15.945 látogató jut évente.

Összegzés és következtetések

A 2015-ös adatok szerint a közreműködő adatszolgáltatók mennyisége, a hazai alkotó művészeti csoportok aránya, a szakemberek foglalkoztatása, illetve a tematikus események mutatói egyaránt emelkedő tendenciát mutatnak.

Az, hogy mennyire kiemelkedő az alkotó művészeti csoportok értéke a közművelődésben **Daubner és szerzőtársai** kultúra-értelmezéséből is jól kiolvasható. Megközelítésük szerint a kulturális értékek egyik értelmezése a művészeti tevékenységek eredményeképpen létrejövő, a gazdaság kulturális ágazatába sorolt termékek és szolgáltatások összessége. (Fábián – Tóth 2013:99).

A művészeti közösségek a közművelődési tevékenységben meghatározó művelődési formát képviselnek. Az elmúlt öt évben az alkotó művelődési közösségek számának emelkedésén (+16,1%) belül a művészeti csoportok domináns aránya (56,54%) figyelemfelkeltő. A közművelődési színtereken az alkotó tevékenységhez kapcsolódó programok számának 82,57%-os és a művészeti események látogatói létszámának 38%-os növekedése megerősíti, hogy az alkotó művészeti csoportok **egyre jelentősebb közösségi művelődési formaként** tevékenykednek. **Maróti** Andort idézve „... egy több éve működő műkedvelő művészeti csoport közös munkája miatt közösség lehet. (...) nem a kis létszám a döntő, hanem a résztvevők aktivitása.” (Maróti 2014:34,36)

A „szórakozva-művelődéssel” bárki a regeneratív szórakoztató művelődés részeként „a művelődés nevelés előtti, s melletti területeinek” lehet részese, így tanulva meg olyan társadalmi és közösségi értékeket, amelyek hatással lehetnek saját és közvetlen környezete személyiségfejlődésére. (Durkó 1999:25)

Az eredmények tükrében látható, hogy jelentős kultúraközvetítő értéket képviselnek a különböző művészeti csoportok és munkásságukkal a közművelődés mindennapi önképző, közösségi szerepében is kiemelkedő feladattal bírnak. A **Dudás - Hunyadi** szerzőpáros szerint „mind a kulturális értékek befogadásának, mind teremtésének képessége szorosan összefügg a társadalmi integráció kérdésével: minél inkább részt vesz valaki a közösség életében, annál jobban képes annak értékeit befogadni és alakítani, és minél több a kulturális tőkéje, annál jobban részt tud venni annak életében.” (Dudás – Hunyadi 2005:71) A kulturális tőke befogadása és alakítása így társadalmi részvételt formáló és integrációs feladata a művészeti csoportoknak, legyen szó egy amatőr közösségről vagy egy profi társulatról.

Felhasznált irodalom:

- Dudás Katalin – Juhász Erika (2016): A közművelődés helyzete a 2015. évi statisztikák tükrében. In: Budapest, SZÍN – Községi Művelődés, 2016. 3. szám, 4-11. p.
- Dudás Katalin – Hunyadi Zsuzsa (2005): Találkozások a kultúrával 6. A hagyományos (színház, hangverseny, kiállítás) és a modern tömegkultúra (mozi, könnyűzenei koncert) helye és szerepe a kulturális fogyasztásban. Budapest, Magyar Művelődési Intézet, 70-111. p. (Elérhető: http://www.socio.mta.hu/uploads/files/archive/Talalkozasok_a_kulturaval_6.pdf, letöltés: 2016. október 22.)
- Durkó Mátyás (1999): Andragógia. A felnőttnevelés és közművelődés új útjai. Budapest, Magyar Művelődési Intézet, 25-66. p.
- EMMI (2014): Az egész életen át tartó tanulás szakpolitikájának keretstratégiája a 2014-2020 közötti időszakra vonatkozóan. Budapest, EMMI (Elérhető: <http://www.kormany.hu/download/7/fe/20000/Eg%C3%A9sz%20%C3%A9leten%20%C3%A1t%20tart>, letöltés: 2016. október 17.)
- EMMI (2015): Kitöltési útmutató a közművelődési tevékenységek adatairól szóló jelentéshez. Budapest, EMMI (Elérhető: <http://kultstat.emmi.gov.hu/cikkek/1438-utmutato-2015>, letöltés: 2016. október 20.)
- Farkas Éva (2010): A szabadművelődéstől a formális tanuláshoz. In: Juhász Erika – Szabó Irma (szerk.) (2010): Nemzetnevelés-felnőttnevelés-közművelődés. Debrecen, Csokonai Kiadó, 64-70. p.
- Fábrián Attila – Tóth Balázs István (2013): A kultúra területi mérhetősége és a kistérségek közművelődési jellemzői. In: Tér és Társadalom, 2013. 1. szám, 97-113. p. (Elérhető: <http://tet.rkk.hu/index.php/Tet/article/view/1928>, letöltés: 2016. október 15.)
- Kacziány Ödön (1912): Jegyzetek a művészeti alkotások folyamatáról. In: Művészet, 1912. 7. szám, 278-281. p. (Elérhető: <http://www.mke.hu/lyka/11/278-281-kacziany.htm>, letöltés: 2016. október 20.)
- Maróti Andor (2014): Községi a közművelődés?. In: Kulturális Szemle, 2014. 1. szám, 26-33.p. (Elérhető: https://kulturalisszemle.hu/storage/upload/Kulturalis_szemle2014_1.pdf, letöltés: 2016. október 16.)
- Nemzeti Erőforrás Minisztérium Kultúráért Felelős Államtitkársága (2012): Közművelődési fogalomtár. Minőségfejlesztési és pályázati anyag. Budapest, NEFMI (Elérhető: <http://docplayer.hu/18266055-Kozmuvelodesi-fogalomtar-minosegfejlesztesi-es-palyazati-munkaanyag.html>, letöltés: 2016. október 18.)
- Oktatási és Kulturális Minisztérium Közművelődési Főosztály (2007): Közművelődési Stratégia 2007-2013. Budapest, OKM (Elérhető: <http://www.nefmi.gov.hu/kultura/kozmuvelodesi-foosztaly/kozmuvelodesi-strat-090116>, letöltés: 2016. október 19.)
- 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről.
- 288/2009. (XII. 15.) Korm. rendelet az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program adatgyűjtéseiről és adatátvételeiről.